

יקינתון מזרחי - צמח מוגן אשר תורבת לגינון (פברואר 2024)

ערגה אלוני

תקציר: *Hyacinthus orientalis L.* מהאספרגיים הוא גיאופיט ר"ש בעל בצל כדורי בקוטר 1.5-3 ס"מ טמון בקרקע. העלים 3-6 זקופים או נטויים סרגליים. מבין העלים עולה עמוד תפרחת שהוא אשכול גילי חסר עלים הנושא 4-15 פרחים דו-מיניים בעלי עטיף פשוט בצבע כחול תכלת או לבן. הפרחים נטויים מטה, עלי עטיף הפרח מאוחים עד מחציתם בסיסם מעוגל, ראשם מפושק ל 6 אונות מחודדות. אבקנים 6 קצרים מאוחים לכותרת השחלה עילית העלי קצר. האבקנים מבשילים לפני העלי. הפרח מפיץ ריח חזק ומפריש צוף. מואבק ע"י חרקים. הפרי הלקט בן 3 מגורות הזרעים שחורים בעלי גוף שומני.

יקינתון מזרחי *Hyacinthus orientalis L.* המשתייך למשפחת האספרגיים (בעבר שושניים) הוא צמח רב-שנתי בעל בצל טמון בקרקע (גיאופיט) בעומק עד 14 ס"מ המצמיח בחורף מעוגת-הבצל (חלקו התחתון של הבצל) ציצת שורשים ומעל הקרקע עלים ותפרחת. הבצל כדורי גדול קוטרו 1.5-3 ס"מ (פרגמן-ספיר 2008), הגלדים (שהם עלים תת קרקעיים) בהירים, עבים מסודרים על עוגת הבצל, עטופים קליפות. הקליפות צבען חום אדמדם היו בעברם גלדים עבים שהכילו חומרי הזנה שהועברו לניצנים, התרוקנו מתכולתם והפכו לקליפות שתפקידן להגן על הבצל. ההתרוקנות נעשית מהגלדים הממוקמים בשוליים באיטיות בעת שמתחילה התעוררות הניצן בתקופת בחורף.

יקינתון מזרחי *Hyacinthus orientalis* L. מימין: בית גידולו סלעים וטרשים בבתה ובשולי חורש באמצע: הצמח גיאופיט בעל בצל המפתח עלים דמויי סרגל. צילמה: עירית צוק-קובצ'י ©. משמאל צמח בשיא פריחתו צילמה ערגה אלוני

מהניצן שבמרכז הבצל צומחים 3-6 עלים דמויי סרגל מרוכזים בשושנת. העלים מוארכים וחלקים אורכם כאורך עמוד התפרחת 12-20 ס"מ רוחבם 6-20 מ"מ. עמדתם זקופה או נטויה ולהם עורקים מקבילים וקצה מחודד. מבניהם עולה עמוד תפרחת גלילי זקוף ונבוב. צבעו ירוק עד ירוק-חום חסר עלים המכיל 4-15 פרחים בצבע כחול כהה, תכלת או לבן, מסודרים בתפרחת אשכול. כל פרח נישא על עוקץ קצר ובבסיסו עלה חפה זעיר (Feinbron-Dotan 1986: פינברון-דותן, דנין 1991). הפרח דו-מיני נטוי מטה, בעל עטיף פשוט, אורכו 2.5 ס"מ. הכותרת מאוחה צורתה פעמונית, חלקה התחתון מורחב כדורי, המשכו מוצר וראשו מתפצל לאוגן בן 6 אונות צרות. בכל פרח 6 אבקנים בעלי זירים קצרים שבסיסם מאורה בצינור הפרח. השחלה עילית, צורתה כדורית, בעלת 3 מגורות, עמוד העלי קצר מהאבקנים ונימי, האבקנים מבשילים לפני צלקת העלי (פרוטאנדריה) וע"כ לא יכולה להתקיים האבקה עצמית. הפרח מואבק ע"י חרקים הנמשכים לריח החזק המופץ מהפרח, צוף מופרש מצופנים שבמחיצות השחלה (לבנה 1983).

יקינתון מזרחי *Hyacinthus orientalis* L. מימין: הפרחים דו-מיניים מסודרים בתפרחת שהיא אשכול. בצעירותו הפרח נטוי מטה. באמצע: הכותרת דמוית צינור, חלקו העליון מפורד ל-6 אונות שמתפשקות לצדדים. צבע הפרח כחול סגול עד לבן. צילמה ערנה אלוני ©

הפרי הלקט נטוי מטה מורכב מ-3 קשוות, קוטרו 12-15 מ"מ מכיל זרעים שחורים בעלי (קורונקולה) -גוף שומני (Feinbron-Dotan 1986) רביית הצמח יכולה להיעשות וגטטיבית ע"י בצלצולים מעטים המתפתחים בבסיס הבצל, או על ידי זרעים. עם הבשלת ההלקט הקשוות מתפשקות והזרעים נופלים מטה. הם נאספים בעיקר ע"י נמלים שאוכלים את הגוף השומני מבלי לפגוע בזרע וכך הוא מופץ לסביבה. צמח שנבט יפרח רק בשנה השנייה או השלישית. זמן הפריחה דצמבר -אפריל.

יקינטון מזרחי *Hyacinthus orientalis* L. מימין: פרט עם פרחים לבנים צילמה ערגה אלוני©, משמאל פרי הלקט. בהבשילו הוא נפתח באמצעות 3 קשוות, הזרעים נופלים ונאספים ע"י נמלים. צילמה שרה גולד © המקור "צמח השדה"

כל חלקי הצמח רעילים ואסורים לאכילה בעיקר הבצל. פרט לחומרי ההזנה הנשמרים בגלדים הם מכילים גם אוקסלט-הסידן (CaC_2O_4) חומר שתפקידו להגן על הבצל מכרסום ע"י בע"ח. אוקסלט-הסידן מתגבש לצורת מחטים הצורבים את ריריות הפה ומערכת העיכול של בע"ח וגורמת כאב חד. החומר יכול להיות מסוכן (לבנה 1983).

טיפוס תפוצתו של **יקינטון מזרחי** הוא מזרח ים-תיכוני (שמידע 2005). הצמח גדל בגליל העליון, גליל תחתון, בכרמל ובחרמון. בגליל התחתון גדל במקוטע ומקדים לפרוח באזור הארבל בנחל צלמון וכן בכרמל בחורשת הארבעים. בחרמון מצוי עד לגובה 1700 מ'. בית גידולו הוא בין סלעים וטרשים בבתה, בחורש, בשדות מעובדים הנחרשים בשטחיות וביער ספר הררי. מוגדר בארץ כצמח מוגן. תפוצתו העולמית משתרעת במזרח הים התיכון, דרום טורקיה ועירק, סוריה, לבנון וכן בדרום הים התיכון: בולגריה, יוון, יוגוסלביה, איטליה צרפת קפריסין סרדיניה, סיציליה והולנד. הועבר והתפשט גם באמריקה: קליפורניה, פנסילבניה טקסס, מרכז מקסיקו, קובה, האיטי קוריאה (KEW).

יקינטון מזרחי מקורו מאזור מזרח הים-התיכון, פורסם לראשונה בשנת 1753 ע"י Carl Linnaeus, אולם תיעוד מוקדם שלו קיים כבר משנת 1562 כאשר הצמח הועבר מטורקיה למזרח אירופה. בסוף המאה השש עשרה, ה**יקינטון** הוכנס לאנגליה כצמח תרבותי, בצרפת שימש כצמח בושם ובהולנד טופח למינים רבים במגוון צבעים. היסטוריית הטיפוח וגידול המין הוא עם ותק של 460 שנות היסטוריה. נעשו הכלאות התקבלו מוטציות והשיא היה בשנות ה-60 של המאה הקודמת כשנוצרו מעל 2000 זני **יקינטון** מגוונים אולם רוב הזנים התנוונו ולא שרדו. נכון ל-1 בינואר 2020, נרשמו 368 זני יקינטון בהם זנים

דיפלואידים, טריפלואידים, טטרפלואידים ואנופלואידים שגם מהם זנים רבים הותקפו במחלות פטריות או חיידקים שלא אפשרו התפתחות תקינה של הבצל (Wong et al 2023).

זני הצמח שתורבתו מבוקשים בארצות רבות בעולם, הפרחים שמסודרים באשכולות ריחניים ובעלי צבעים עזים. הבצלים נשתלים כצמח נוי עונתי בגינות וגם בעציצים לבית ולגינה בשמש מלאה ובצל חלקי בקרקע מנוקזת. האשכולות עמוסי פרחים בעלי צבעים מרהיבים: כחול, לבן, צהוב חיוור, ורוד, אדום או סגול הפורחים בתחילת האביב המסוגלים לעבור תנאי אקלים קר. אולם קצב ההתרבות הטבעי של הבצלים ע"י יצירת בצלולים בבסיס הבצל הוא נמוך ביותר. הצמח דורש תקופת תרדמת חורף ומעדיף אזורים קרים.

ספרות

לבנה מ (אלון עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע כרך 11 עמ' 217-218.

שמידע א 2005. צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

פינברון-דוטן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה ירושלים.

פרגמן-ספיר א 2008. צמחים מוגנים בישראל. "אחוה" ירושלים.

Scholarly Community Encyclopedia <https://encyclopedia.pub>

KEW Plants of the World Online <https://powo.science.kew.org>

Feinbron-Dotan N 1986 Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem vol. 4 p 58

Wong KH. Wu H. Hui JHL. Shaw P. Lau D 2023. Hyacinthus orientalis L. Encyclopedia. Available online: <https://encyclopedia.pub>

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2023 יקינתון מזרחי - צמח מוגן אשר תורבת לגינן (פברואר 2024).
כתב-עת "כלנית", 9.

=====

[יקינתון מזרחי - צמח מוגן אשר תורבת לגינן \(פברואר 2024\)](#)